

Nr 195.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till beredande av billigare biljettkostnader för sjöfolk vid resor till och från hemorten i vissa fall; given Stockholms slott den 6 mars 1936.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Fritjof Ekman.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON
VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Ekman, anför efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen:

I skrivelse den 9 maj 1931, nr 193, anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning huruvida och i så fall i vilken mån och på vilket sätt sjöfolket kunde beredas billigare biljettpriser vid resa på järnväg från och till hemorten, samt att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagens skrivelse var föranledd av en inom riksdagen väckt motion (II: 321), i vilken det framhölls, hurusom sjöfolket vore genom sitt yrkes

egenart hänvisat till att tillbringa större delen av sitt liv skilt från hem och familj. Det syntes motionärerna som om allt, som kunde göras för att underlätta sjöfolkets förbindelse med sina hem, borde vidtagas, även om detta krävde en del uppoffringar från statens sida. En åtgärd, som syntes betydligt underlätta förbindelserna mellan sjömännen och deras familjer, vore en nedsättning av priset på järnvägsresor för sjömännen i motsvarighet till vad som hade genomförts i England.

I riksdagsskrivelsen framhölls, hurusom det vore ett känt faktum, att de, som tillhörde sjöfolkets yrkesgrupp, vore bosatta inom olika delar av landet och ofta hade mycket lång väg till den hamn, där deras fartyg hade sin hemort eller som fartyget anlöpte vid tid, då möjlighet till besök i hemmet kunde föreligga. I likhet med motionärerna funne riksdagen det önskvärt, om dylik möjlighet kunde beredas. Billigare resor torde även kunna medföra, att sjömännen vid iråkad arbetslöshet sökte sig bort från den dyrare hamnstaden till hemorten, samt måhända jämväl bidra till större stadga i fartygsbesättningarnas sammansättning. Det torde likaledes icke kunna förnekas, att sjömännen visserligen hade samma skattskyldighet som andra medborgare, men de förmåner, samhället bjöde, kunde icke i samma grad tillgodonjutas av sjöfolket. De engelska sjömännen hade genom avtal med järnvägarna erhållit rätt till viss nedsättning i biljettpriset. Det kunde tänkas, att något dylikt även kunde genomföras i vårt land. För att få önskad effekt borde emellertid nedsättningen icke endast gälla statens järnvägar utan också de enskilda järnvägarna. Vad statens järnvägar beträffade, åtnjöte redan vissa kategorier resande ofta avsevärd nedsättning i biljettpriset. Ingen av dessa kategorier kunde dock jämföras med sjömännen.

Riksdagen funne sålunda vissa skäl tala för, att en undersökning gjordes om möjligheten att bereda nedsättning i biljettprisen för sjömän. Den ifrågasatta utredningen syntes böra omfatta införskaffande av upplysningar om, vid vilka tillfällen förmån av billigare resor borde beviljas, i vilken utsträckning en dylik förmån kunde tänkas komma till användning samt vilka ekonomiska konsekvenser för statsverket en dylik åtgärd kunde få.

Sedan Kungl. Maj:t med anledning härav den 29 maj 1931 anbefallt kommerskollegium och järnvägsstyrelsen att gemensamt verkställa utredning rörande det av riksdagen avsedda spörsmålet samt därefter till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande och det förslag, som kunde av utredningen förmedlas, har kommerskollegium i skrivelse den 15 februari 1936 till Kungl. Maj:t inkommit med den sålunda begärda utredningen.

Innan jag ingår på en närmare redogörelse för resultatet av samma utredning, vill jag lämna några uppgifter rörande de förmåner i fråga om fria resor, vilka enligt nu gällande bestämmelser tillkomma svenskt sjöfolk.

Dessa förmåner regleras för vissa fall av bestämmelser i sjömanslagen samt i fråga om svenskt sjöfolks tjänst å utländska fartyg av överenskommelser med främmande makter. I samtliga dessa fall avse bestämmelserna

de resor, som föranledas av tjänsteavtals upphörande av den ena eller den andra anledningen. I flertalet fall omfattar den fria resan endast resa till svensk hamn eller »närmaste svenska hamn». I visst fall — då sjöman på grund av resans förändring avgår från tjänsten (sjömanslagen 37 §) — avser den fria resan färd till förhyrningsorten, om tjänsten frånträdes före resans början, men eljest färd till avmönstringsorten. I fall av sjukdom eller skada vid tjänstetidens utgång eller vid avsked omfattar emellertid den fria resan, med undantag för fall av eget grovt vållande eller förtegad sjukdom eller skada, resa till hemorten här i riket på redarens bekostnad. Fri resa till hemorten på statens bekostnad äger rum då sjömans anställning upphör till följd av fartygs förolyckande (sjömanslagen 41 §).

Utöver nu angivna fall av fria reseförmåner förekomma bestämmelser i detta avseende i gällande kollektivavtal mellan Sveriges redareförening och de ombord anställda. Enligt dessa bestämmelser skall kostnaden för resa, även vid nyanställning, som företages på rederiets order, ersättas av vederbörande rederi. Vidare skall styrman eller maskinist, som tjänstgjort å fartyg i utomeuropeisk fart i oavbruten följd under en tid av två år utan att hava besökt Sverige, vid hemresa äga rätt till fri hemförskaffning till Sverige, dock med viss inskränkning.

Det är alltså endast i ett fåtal fall och under särskilda omständigheter, som den ombord å fartyg anställda för närvarande erhåller fri resa till sin hemort.

I såväl motionen som riksdagens skrivelse har hänvisats till att viss rätt till nedsatta biljettpriser å järnvägarna medgivits de engelska sjömännen. Enligt vad jag inhämtat innebär denna biljettprisreduktion, att vid resa på grund av semesterledighet eller fartygs uppläggning vederbörande äger att å järnväg inom Storbritannien och Irländska Fristaten i första eller tredje klass färdas från den plats, där hans fartyg vid tillfället befinner sig, till hemorten och åter för priset av en enkel biljett plus en tredjedel.

I sin förenämnda skrivelse den 15 februari 1936 har *kommerskollegium* anfört bland annat följande:

Kollegium hade berett direktionerna för Stockholms sjömanshus samt för sjömanshusen i Göteborg och Hälsingborg, Sveriges allmänna sjöfartsförening, Sveriges redareförening, Stockholms rederiförening, Sveriges segelfartygsförening, Kanalflottans rederiförening, Sveriges fartygsbefälsförening, Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska sjömans-unionen och Svenska eldare-unionen tillfälle att till collegium avgiva yttrande, huruvida, i vilka fall och under vilka villkor enligt envar av nämnda vederbörandes mening reduktion i biljettpris vid resa till och från hemorten tilläventyrs borde beredas ombord å fartyg anställda även vid andra tillfällen än vid åtnjutande av semester eller av fartygs uppläggning föranledd ledighet. Från samtliga dessa sjömanshus och sammanslutningar hade collegium mottagit svar.

Vidare hade collegium mottagit en den 9 november 1931 dagtecknad skrivelse från järnvägsstyrelsen, som förklarar sig antaga, att collegium ville avfatta och i sinom tid expediera det ämbetsverken anbefallda gemensamma yttrandet, och för sin del framhållit, att den ifrågasatta biljettprisnedsätt-

ningen fölle alldeles vid sidan av statens järnvägars egna ekonomiska intressen. Vid sådant förhållande kunde styrelsen tillstyrka en nedsättning endast under den förutsättningen att järnvägarna av statsmedel erhöles full kompensation för den av avgiftslindringen representerade minskningen i biljettinkomst. — I ett till kollegium avgivet yttrande hade enahanda synpunkter för de enskilda järnvägarnas vidkommande framförts av Svenska järnvägsföreningen.

Kommerskollegium hade — vid tiden före järnvägsstyrelsens och Svenska järnvägsföreningens sålunda deklarerade uppfattning — för sin del utgått ifrå, att det icke vore uteslutet, att den trafikökning, som de ifrågasatta åtgärderna direkt syftade till, skulle för järnvägarnas del, statens såväl som de enskildas, kunna beräknas medföra även ekonomiskt intresse för saken. De kategoriska tillkännagivanden, som nu föreläge från ansvarigt järnvägs-håll, jävade kollegii nyssberörda antagande. Ett tillmötesgående av det motionsledes i riksdagen framförda yrkandet på nedsatta biljettpriser måste i anslutning härtill förutsätta särskilt anslag för ändamålet. Detta inbjöde givetvis till försiktighet vid bedömandet av den utsträckning, i vilken en biljett-nedsättning borde medgivas.

Ur synpunkten av motionens syfte, sådant detta uttryckligen framginge av den anförda motiveringen, syntes nedsättning av biljettprisen i första hand böra komma i fråga vid resa till hemorten i samband med semester eller i fall av hyresavtals upphörande på grund av fartygs uppläggning. I anslutning härtill borde förmån av biljettprisen nedsättning jämväl komma ifråga då sjöman, ehuru icke semesterberättigad, likväl — med bibehållna löneförmåner eller eljest — beviljades tjänstledighet för besök i hemmet, ävensom då sjöman på grund av sjukdom eller av skäl, som gjorde det till en välfärdsfråga för honom att bliva fri från anställningen, entledigades från tjänsten. Dylik nedsättning borde få åtnjutas även vid återinträde i tjänst i fall som nyss nämnts, därvid, med hänsyn även till semesterbestämmelsernas utformning i vissa avtal, torde böra förutsättas, att med återinträde i innehavande tjänst i förevarande avseende jämställdes tillträde av annan tjänst hos ett och samma rederiföretag. Att biljettprisen nedsättningen vid återinträdet i eller nytillträdet av tjänst, varom nyss nämnts, icke borde med nödvändighet förutsätta, att resan skulle företagas just till den hamn, varifrån hemresan anträdades, följde av vissa faktiska förhållanden, som närmare berörts i de i ämnet avgivna yttrandena.

Ett medgivande på sätt föreslagits av en prisreduktion jämväl i fråga om återresa eller däremot svarande resa syntes böra tillmätas särskild betydelse ur synpunkten av den av riksdagen även antydda möjligheten, att beredande av billigare resor skulle bidra till större stadga i fartygsbesättningarnas sammansättning. Den omständigheten att redarne i praktiken i viss utsträckning bekostade sjöfolkets resor från förhyrningsorten, vilken väl ofta torde sammanfalla med hemorten, syntes i och för sig icke böra få utgöra hinder för nedsättningen i sistnämnda fall.

Däremot ansåge kollegium ur synpunkter, som föranlett motionen, anledning icke föreligga till medgivande av nedsättning i fråga om resa, som jämlikt föreskrift i sjömanslagen eller eljest på grund av i författningens väg meddelat stadgande ålåde redare att bekosta.

Ett generellt medgivande, som i vissa av de till kollegium avgivna yttrandena ifrågasatts, om biljettprisen nedsättning för sjöman vid resa över huvud taget mellan hamnstad och sjömannens hemort samt åter från hemorten till hamnstad kunde kollegium för sin del icke förorda redan i betraktande av det missbruk av dylik förmån, som därvid skulle kunna ifrågakomma.

Långt mindre kunde kollegium biträda vissa sammanslutningars förslag om förmånens utsträckande jämväl till att omfatta resa mellan olika hamnstäder.

Motiven för en prisnedsättning, sådana de förut återgivits, gjorde sig med full styrka gällande i stort sett beträffande sjöfolk i längre fart men icke i fråga om sjömän i närfart och särskilt icke beträffande sjöfolk i allmänhet i inrikes fart. I betraktande av den återhållsamhet, som med hänsyn till svårigheterna att ens med någon grad av säkerhet kunna bedöma de ekonomiska konsekvenserna för statsverket finge anses vara av nöden beträffande medgivanden av här ifrågasvarande slag, syntes kollegium därför en kategoriklyvning erforderlig, så att dylikt medgivande åtminstone tills vidare och intill dess tillräcklig erfarenhet vunnits av de föreskrifter i ämnet, som kunde komma att meddelas, lämnades endast beträffande sjöfolk i utrikes fart. Av näraliggande skäl hade kollegium ansett en ytterligare uppdelning av sjöfolket i olika farter i förevarande avseende icke möjlig. Kollegium ville därför föreslå, att det förordade medgivandet av viss biljettprinsnedsättning finge komma svenskt sjöfolk i utrikes sjöfart över huvud taget till godo i föreslagen omfattning. Därvid hade kollegium icke funnit anledning föreslå undantag i fråga om befälet, befälhavaren inräknad.

I fråga om storleken av prisnedsättningen finge kollegium föreslå, att densamma bestämdes till hälften av ordinarie biljettpriset för enkel resa i andra eller tredje klass för vuxen person. Nedsättningen borde få åtnjutas vid resa såväl å statens som å enskilda järnvägar.

Vad anginge frågan i vilken utsträckning förmånen av nedsatta biljettpriser i av kollegium föreslagen omfattning skulle kunna tänkas komma till användning samt vilka ekonomiska konsekvenser för statsverket, som därav skulle medföras, hade kollegium införskaffat uppgifter från Sveriges redareförening rörande den omfattning, vari ombord å till föreningen anslutna fartyg anställda av olika kategorier plägade utnyttja den dem avtalsenligt tillkommande semesterrätten, samt i vilken utsträckning resor till hemorten vid dylik ledighet företagits ävensom vilka väglängder dessa resor omfattat. De i dessa hänseenden inkomna uppgifterna omfattade ungefär halva antalet av till föreningen anslutna fartyg och avsåge åren 1929 och 1930. Med stöd av dessa uppgifter hade kollegium ansett sig kunna våga det antagandet, att beträffande de år undersökningen omfattat omkring 900 sjömän från till föreningen anslutna fartyg årligen företagit semesterresor till hemorten. Huru stort antalet anställda — med semesterrätt — å övriga fartyg i utrikes fart vore, hade kollegium icke kunnat med någon grad av säkerhet avgöra. För bedömandet av antalet resor till hemorten vid semester beträffande dessa fartyg saknades alltså varje hållpunkt. Kollegium hade emellertid uppskattningsvis antagit, att sammanlagda antalet resor av sjömän till hemorten i samband med semester rörde sig omkring 1,000 per år och att resorna fram och åter alltså borde beräknas till omkring 2,000. Totalutgifterna för semesterresorna under ett år hade kollegium med utgångspunkt härifrån beräknat till omkring 24,000 kronor, varvid kollegium utgått från den förutsättningen, att resorna i genomsnitt betingade ett pris av 12 kronor. Kollegium hade vidare ansett, att man skulle kunna räkna med, att en biljettprinsnedsättning med femtio procent skulle medföra en fördubbling av resefrekvensen. Ett särskilt anslag å 24,000 kronor skulle då erfordras för ändamålet såvitt anginge semesterresorna.

Rörande den omfattning i vilken resor förekommit till följd av tjänsteförhållandets upphörande på grund av fartygs uppläggning eller eljest i fall, beträffande vilka kollegium förordat biljettprisnedsättning, hade kollegium icke kunnat vinna någon som helst utredning. Kollegium hölle emellertid före, att ett anslag av tillhoppa 50,000 kronor, nyssnämnda belopp av 24,000 kronor inräknat, borde vara till fyllest för genomförandet av samtliga av kollegium föreslagna biljettprisnedsättningar.

Rörande de kontrollföreskrifter, som skulle erfordras för att förebygga missbruk av rätten till en eventuell biljettprisnedsättning av ifrågavarande slag, hade järnvägsstyrelsen i sin förenämnda skrivelse till kollegium anför, att tillämpningen av dylika föreskrifter syntes kräva en rätt så vidlyftig apparat. I anslutning till vad järnvägsstyrelsen och Svenska järnvägsföreningen härutinnan ifrågasatt, ville kollegium föreslå, att det skulle få ankomma på järnvägsstyrelsen att efter samråd med kollegium och verkställande direktören i Svenska järnvägsföreningen utarbeta sådana föreskrifter. Kollegium ville även förutsätta, att det skulle åligga järnvägsstyrelsen att, efter samråd med kollegium och järnvägsföreningens verkställande direktör, föranstalta om förandet av sådan särskild statistik rörande anslaget användning, som kunde erfordras för bedömandet av resefrekvensen inom olika sjöfolkskategorier m. fl. förhållanden av betydelse i samband med övervägandena i sinom tid av frågan om fortsatt anslag för ändamålet.

Under åberopande av vad sålunda anförts finge kollegium hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen göra framställning om anvisande för budgetåret 1936/1937 av ett förslagsanslag å 50,000 kronor för beredande av nedsättning av biljettpriset för sjöfolk i vissa fall vid resor i andra eller tredje klass å järnväg, statens eller enskild, i Sverige, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av kollegium föreslagna grunder.

Statskontoret har i infordrat utlåtande den 2 mars 1936 för sin del icke kunnat finna tillräckliga skäl anförda för bifall till kommerskollegii i ärendet gjorda framställning. Därest emellertid Kungl. Maj:t skulle finna de framförda önskemålen förtjänta av tillmötesgående, torde — i avvaktan på närmare erfarenheter angående den omfattning, i vilken sjöfolket komme att begagna sig av ifrågavarande förmån — det för ändamålet erforderliga anslaget enligt statskontorets förmenande kunna begränsas, förslagsvis till 25,000 kronor.

Departements-
chefen.

De skäl, som i riksdagens ifrågavarande skrivelse anförts för åvägabringande av billigare biljettkostnader för sjöfolk vid resor till och från hemorten, finner jag värda allt beaktande, och anser jag mig därför böra tillstyrka, att åtgärder i sådant syfte nu vidtagas.

Beträffande den utsträckning, i vilken en biljettprisreduktion bör medgivas, och storleken av sådan reduktion ansluter jag mig i huvudsak till kommerskollegii förslag. Biljettprisnedsättning bör sålunda endast ifrågakomma vid resa inom riket för i utrikes fart anställt svenskt sjöfolk och bör utgå med femtio procent. Sådan nedsättning bör beviljas vid resa till hemorten i följande fall, nämligen: i samband med semester; i fall av hyresavtals upphörande på grund av fartygs uppläggning; då sjöman, ehuru icke semesterberättigad, likväl — med bibehållna avlöningsförmåner eller

eljest — beviljas tjänstledighet för besök i hemmet; samt då sjöman på grund av sjukdom eller av skäl, som gör det till en välfärdsfråga för honom att bliva fri från anställningen, entledigas från tjänsten. Prisnedsättning bör få åtnjutas även vid återresa från hemorten, för återinträde i tjänst, i nyss angivna fall, därvid bör förutsättas, att med återinträde i tjänst jämställas tillträde av annan tjänst hos ett och samma rederiföretag. Biljettprisnedsättning bör dock ej ifrågakomma i sådana fall, då det enligt sjömanslagen eller eljest på grund av i författningsväg meddelat stadgande åligger vederbörande redare att bekosta sjömannens resa.

Utöver vad nu, i överensstämmelse med kommerskollegii förslag, av mig förordats, synes enligt min mening förmån av billigare biljettkostnader böra få åtnjutas jämväl då sjöman för att i här angivna fall komma till och från hemorten är hänvisad till en längre resa med fartyg. Jag förordar därför, att prisnedsättning skall medgivas även vid resa mellan fastlandet och Gotland.

Vidare anser jag den föreslagna förmånen böra inskränkas till att avse endast resa, som företages i reseklass motsvarande klass III i allmänna rese-reglementet.

I likhet med kommerskollegium förordar jag, att det för ändamålet erforderliga anslaget, som torde böra erhålla förslagsanslags natur, bestämmes till 50,000 kronor.

Föreskrifter angående anslagets användning torde i sinom tid få utfärdas av Kungl. Maj:t efter hörande av kommerskollegium, järnvägsstyrelsen, Svenska järnvägsföreningen och Ångfartygsaktiebolaget Gotland.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *beredande av billigare biljettkostnader för sjöfolk vid resor till och från hemorten i vissa fall* för budgetåret 1936/1937 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor, att utgå enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med av mig nu förordade grunder kan finna gott meddela.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Schlberg.